

YTTRANDE

Ku2018/01470/KO
Regeringskansliet
Kulturdepartementet
10333 Stockholm

Stockholm den 26 oktober 2018

Barns och ungas läsning - ett ansvar för hela samhället (SOU 2018:57)

Sammanfattande synpunkter

Svensk biblioteksförning anser att Läsdelegationen har genomfört ett gediget arbete och vi delar till stor del utredningens nuläges- och problembeskrivning. Utredningen lämnar ett antal väl underbyggda förslag som skulle stärka det läsfrämjande arbetet. Svensk biblioteksförning vill särskilt framhålla behovet av en tydlig roll- och ansvarsfördelning för det läsfrämjande arbetet och att den bygger på nuvarande struktur, snarare än att det etableras nya organisations- eller projektformer. En invändning vi har mot utredningen är att alltför lite uppmärksamhet ägnas åt läsning ur ett flerspråkighetsperspektiv. Nästan vart fjärde barn i Sverige har idag utländsk bakgrund, vilket påverkar förutsättningarna för det läsfrämjande arbetet. Det hade varit värdefullt om utredningen hade fördjupat sig mer inom detta område.

Svensk biblioteksförning vill särskilt framhålla att:

- det läsfrämjande arbetet måste präglas av långsiktighet och en tydlig roll- och ansvarsfördelning på nationell, regional och lokal nivå,
- skollagen behöver ändras så att det tydligt framgår vilken bemanning som krävs för en väl fungerande skolbiblioteksverksamhet,
- vi ställer oss bakom förslaget på läsfrämjandelyft för folkbibliotekarier,

Allmänt

”Var och en har rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att utan ingripande hysa åsikter samt söka, ta emot och sprida information och idéer med hjälp av alla uttrycksmedel och oberoende av gränser.” Så står det i artikel 18 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. För att kunna använda denna rättighet krävs ett

språk och en god läsförmåga. Språket är grunden till jämlikhet och en god läsförmåga är en förutsättning för att kunna vara fullt ut delaktig i samhället. Det är därför en central uppgift att stimulera dagens barn och unga till att få tillgång till språket genom läsningens alla former och format. Det läsfrämjande arbetet vilar till stor del på landets folk- och skolbibliotek. En förutsättning för ett framgångsrikt läsfrämjande arbete är således att dessa har möjligheter att utföra sina uppdrag med hög kvalitet över hela landet.

3.6 Förslag och bedömningar gällande små barns språkutveckling

Delegationens förslag: Det ska framgå av läroplanen för förskolan att förskolan ska sträva efter att utveckla barnens intresse för litteratur. Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram stödmaterial om hur man kan arbeta med litteratur i förskolan i syfte att stärka litteraturens ställning i det dagliga arbetet i förskolan. Personalen i förskolan ska i större utsträckning ges förutsättning att delta i Läsluft, exempelvis genom att fler handledare med inriktning mot förskola utbildas.

Delegationens bedömning: Kulturrådet bör med sin kunskap inom området långsiktigt stödja kommuner som i samverkan med BVC, folkbibliotek och förskolor arbetar med små barns språkutveckling och även verka för att fler kommuner påbörjar en samverkan kring små barns språkutveckling. Arbetet bör ske i samverkan med Skolverket och Socialstyrelsen. Kulturrådet bör i samverkan med Skolverket och Socialstyrelsen genomföra mer generella informationsinsatser riktade till föräldrar om vikten av tidig språkstimulans. Huvudmännen bör verka för att stärka samverkan mellan förskolor och folkbibliotek i syfte att öka barnens tillgång till språk och litteratur.

Svensk biblioteksforening stöder utredningens förslag om förskolans läroplan, framtagande av stödmaterial och att medarbetare på förskolor ska ges större möjligheter att delta i Läsluft. Svensk biblioteksforening vill också framhålla betydelsen av utvecklad samverkan mellan folkbiblioteken och landets förskolor för att arbeta språk- och läsfrämjande. Genom förskolan nås en väldigt hög andel av barnen i förskoleåldern, vilket utjämnar socioekonomiska skillnader. Det ska vara ett självklart ansvar för de lokala huvudmännen att etablera och utveckla sådana samarbeten. Det innebär inte att det ska etableras isolerade förskolebibliotek utan att förskolan ska kunna ta del av den kompetens som barnbibliotekarier besitter.

4.6 Bedömningar gällande läsning i skolan

Delegationens bedömning: I dag finns det för många elever som har en bristande läsförmåga när de slutar den obligatoriska skolan. Delegationen vill betona vikten av att alla elever, oavsett förutsättningar och behov, ges möjlighet att utveckla en fullgod läsförmåga. Läsluft bör löpa över tid och kontinuerligt uppdateras utifrån aktuell forskning och de behov som finns bland lärare och elever. Skolverket bör lyfta fram hur man genom befintliga moduler kan samarbeta inom olika yrkesgrupper, som lärare, förskollärare, och skolbibliotekarier. Huvudmännen bör verka för en långsiktigt hållbar kompetens för lärare inom allt från läsinläring, till läsutveckling och litteraturundervisning. Insatserna bör utformas på så sätt att lärare ges den kompetens och de verktyg som de behöver för att de ska kunna möta alla elevers olika förutsättningar och behov.

Svensk biblioteksforening delar utredningens bedömning. Vi vill på detta område särskilt framhålla skolbibliotekariernas betydelse för kunskap om, och tillgång till, tillgängliga medier, för att kunna möta alla elevers behov.

5.8 Förslag gällande skolbibliotek och läsning

Delegationens förslag: Frågan om bemannade skolbibliotek ska utredas. Vad en skolbiblioteksverksamhet är ska definieras på förordningsnivå. Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram ett allmänt råd för hur man i samverkan med eleverna bygger upp, utformar, följer upp och utvärderar en skolbiblioteksverksamhet. Skolinspektionen ska, inom ramen för sin regelbundna tillsyn, fokusera särskilt på skolbiblioteken.

Utredningen lyfter på ett förtjänstfullt sätt fram skolbibliotekariernas betydelse för elevernas läsförmåga. Svensk biblioteksforening vill att skollagen ändras så att det tydligt framgår vilka bemanningskrav som ställs på en väl fungerande skolbiblioteksverksamhet. Det skulle underlätta för Skolverket när de utformar de allmänna råd som utredningen föreslår. Frågan om skolbibliotek är belyst i bland annat Cecilia Gärdéns rapport *Skolbiblioteks roll för elevers lärande*, framtagen inom ramen för arbetet med den nationella biblioteksstrategin. Vi motsätter oss inte utredningens förslag om en utredning, men menar, mot bakgrund av det goda kunskapsläget, att den kan genomföras skyndsamt.

Svensk biblioteksforening har länge argumenterat för att alla elever ska ha tillgång till ett bemannat skolbibliotek. Trots att det idag finns en bred samsyn mellan beslutsfattare, ansvariga myndigheter och forskare att bemannade skolbibliotek bidrar till undervisning och lärande, är det fortfarande alldeles för många elever som inte har tillgång till ett bemannat skolbibliotek. De senaste åren har vi sett en positiv utveckling, men den går alldeles för långsamt. Tillsammans med fackförbundet DIK har vi beräknat att det skulle kosta 1,5 miljarder kronor att ge samtliga elever tillgång till ett bemannat skolbibliotek. Det finns idag en stor brist på skolbibliotekarier och arbetslösheten bland bibliotekarier som helhet är mycket låg. Det gör att en permanent satsning på bemannade skolbibliotek måste ske stegvis och endast är möjlig om antalet utbildningsplatser samtidigt ökar väsentligt.

6.6 Förslag och bedömningar gällande fritidshem

Delegationens förslag: Det ska framgå av den del av läroplanerna för grundskolan, specialskolan och sameskolan som avser fritidshemmet att fritidshemmet ska stimulera elevernas läsning. Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram stödmaterial om hur man i fritidshemmet kan arbeta med såväl språk- och läsutveckling som med läsning generellt. Personalen i fritidshemmet ska ges möjlighet till kompetensutveckling inom området läsning.

Delegationens bedömning: Statens kulturråd bör inom ramen för statsbidraget läs- och litteraturfrämjande insatser prioritera ansökningar om läsfrämjande insatser i fritidshemmen. Huvudmännen bör ta tillvara fritidshemmens möjlighet att arbeta kompensatoriskt med elever som behöver stöd eller utmaningar i sin läsning. Huvudmännen bör arbeta för att skapa läsfrämjande miljöer i fritidshemmen.

Svensk biblioteksforening instämmer i utredningens förslag i att stärka fritidshemmen inom det läsfrämjande området. Förutom stödmaterial finns det också ett behov av ett utvecklat samarbete mellan folkbiblioteken och fritidshemmen. I de fall fritidshemmen är organiserade vid en skola med bemannat skolbibliotek ska de självklart också ingå i ett ökat fokus på läsfrämjande. Utredningen lyfter ett antal utmaningar som fritidshemsverksamheten har idag avseende lokaler och medarbetare. Det är därför svårt att se att endast en ändring av läroplanerna avseende fritidshemmen skulle få någon större effekt.

7.4 Förslag och bedömning gällande läsning på lov

Delegationens förslag: En flerårig försöksverksamhet ska införas där en eller flera läsfrämjande aktörer får ett årligt verksamhetsbidrag för att erbjuda läsfrämjande verksamhet under lovtid. Försöksverksamheten ska följas upp.

Delegationens bedömning: Loven utgör en möjlighet till att arbeta med barns och ungas läsförmåga och läslust. Varje huvudman bör därför planera för hur kommunens barn och unga på bästa sätt kan ges tillfälle till olika läsfrämjande aktiviteter som gynnar såväl läsförmåga som läslust. I denna planering bör man ta vara på möjligheterna att kombinera läsning som en aktivitet tillsammans med andra lovaktiviteter, till exempel idrott och friluftsliv.

Svensk biblioteksforening delar utredningens bedömning att loven är en viktig möjlighet för läsfrämjande insatser riktade mot barn och unga. Biblioteken arbetar redan idag aktivt med detta, exempelvis stod folkbiblioteken för 69 procent av de läsfrämjande insatserna under läslovet 2017. Det viktigaste för att folkbiblioteken ska kunna utveckla det läsfrämjande arbetet under loven är att de har tillräckliga resurser samt en nära samverkan med respektive kommuns övriga lovverksamheter. Vi är därför tveksamma till förslaget om en särskild försöksverksamhet på detta område.

8.7 Förslag och bedömning gällande bibliotek och läsfrämjande

Delegationens förslag: Ett nationellt läsfrämjandelyft för folkbibliotekarier ska genomföras. Läsfrämjandelyftet ska syfta till kompetensutveckling inom litteraturförmedling och läsfrämjande med ett särskilt fokus på barns och ungas läsning. Satsningen bör inledningsvis vara utformad i projekt där olika kommuner och regioner söker statsbidrag för kompetensutvecklingen. Målet bör dock vara att över tid införa ett nationellt läsfrämjandelyft för bibliotekarier där staten samlat tar ett större ansvar för kompetensutvecklingen för landets folkbibliotekarier.

Delegationens bedömning: Kommunen bör, i samarbete med regionen, verka för en långsiktigt hållbar kompetens för folkbibliotekarier med särskilt fokus på barns och ungas läsning.

Det finns behov av en nationell satsning, utformad utifrån lokala och regionala behov, för att öka kompetensen och säkerställa likvärdigheten i det nationella folkbiblioteksväsendet på detta område. Svensk biblioteksforening ställer sig därför bakom förslaget om läsfrämjandelyft för folkbibliotekarier. Vi ställer oss också bakom utredningens förslag att detta kan ske inom ramen för den nuvarande regeringens satsning på stärkta bibliotek.

Samtidigt måste huvudmännen ta det långsiktiga ansvaret för bibliotekariernas kompetensutveckling. IFLA:s riktlinjer för professionell utveckling anger att minst två procent av personalbudgeten ska läggas på fortbildning, vilket idag långtifrån uppnås. Utredningen lyfter bland annat behovet av kompetensutveckling inom minoritetsspråk och andra språk än svenska. Det är något som Svensk biblioteksforening instämmer i. En mångfald av språklig och kulturell kompetens behövs för att biblioteken ska kunna spegla det omgivande samhället.

9.4 Bedömningar gällande läsande förebilder

Delegationens bedömning: Studieförbunden bör, inom ramen för uppdraget att stärka föräldrars delaktighet i sina barns lärande, särskilt fokusera på föräldrar som läsande förebilder. Kulturrådet bör, inom ramen för sitt handlingsprogram för läsfrämjande, genomföra ytterligare insatser för att stärka vuxnas läsning så att vuxna kan utgöra läsande förebilder för barn och unga. Inom ramen för detta arbete bör även ingå att utveckla former för hur den statliga nivån kan samverka med den kommunala och regionala nivån för att utveckla den läsfrämjande verksamheten i arbetslivet, bland annat när det gäller arbetsplatsbibliotek. Arbetet bör genomföras tillsammans med andra aktörer som arbetar med vuxnas läsning, till exempel folkbildningen. Kommuner bör arbeta för att inrätta tjänster för läsfrämjandeambassadörer som företräder de nationella minoritetsspråken och som kan vara vuxna läsande förebilder för barn och unga.

Det är väsentligt att barn och unga har förebilder som inspirerar till läsning, däribland föräldrar. Insatser bör särskilt riktas mot BVC och förskola, för att nå så många föräldrar som möjligt. Bokstart är ett bra exempel på detta. Redan idag arbetar många bibliotek med olika samarbeten, utifrån lokala förutsättningar, med andra organisationer, föreningar och enskilda för att nå framgång i det läsfrämjande arbetet. Vi vill därför återigen framhålla folk- och skolbibliotekens betydelse för det läsfrämjande arbetet och att det är mer effektivt att

utveckla verksamheten vid dessa, snarare än att exempelvis etablera lokala läsambassadörer.

10.3 Bedömning gällande uppföljning av barns och ungas läsning

Delegationens bedömning: Uppföljning av det läsfrämjande arbetet i och utanför skolan bör vara ett ansvar för alla nivåer: nationell, regional, kommunal och lokal nivå.

Svensk biblioteks förening delar utredningens bedömning att uppföljningen av det läsfrämjande arbetet är ett ansvar för alla nivåer. Detta uppnås med en tydlig ansvarsfördelning inom det läsfrämjande arbetet mellan nationell, regional och lokal nivå. Det behövs också en tydligare koppling till forskning så att läsfrämjande metoder är evidensbaserade och vetenskapligt förankrade.

10.5 Förslag gällande samverkan kring barns och ungas läsning

Delegationens förslag: Ett Läsråd ska inrättas som ska arbeta för att samla och samordna aktörer och insatser inom kultur, skola, civilsamhälle, folkbildning och näringsliv kring barns och ungas läsning i och utanför skolan.

Svensk biblioteks förening ställer sig tveksamma till utredningens förslag om läsråd. Dels är det svårt att se vilka effekter förslaget skulle kunna medföra i praktiken. Dels riskerar det att skapa otydlighet kring ansvarsfördelningen för det läsfrämjande arbetet. Vi ser heller inget hinder att läsambassadören, inom ramen för sitt nuvarande uppdrag och ansvarsområden, samlar aktörer från olika samhällssektorer för att stärka sitt arbete. Slutligen riskerar detta att binda upp läsambassadörens arbete, som hittills präglats av en stor frihet, så att det tyngs av en ökad administrativ börda.

I detta ärende har Svensk biblioteks förenings generalsekreterare Karin Linder beslutat. Björn Orring har varit föredragande.